

tečně znám. Již méně se hovoří o tom, že tato žena s hlubokým zájmem o tíživou situaci rodin s dětmi s handicapem, zatlačovanými dobovou diskriminací na okraj tzv. zdravé socialistické společnosti, usilovala též o uvedení křesťanského hnutí Archa do českého prostředí. Jeho zakladatel Jean Vanier se zaměřil na pomoc rodinám s postiženými členy. Zakládal komunity, v nichž mladí lidé, nejčastěji studenti, žijí společně s mentálně postiženými a pomáhají jim integrovat se v běžném životě.

Polistopadové období znamenalo pro Marii Kaplanovou nové možnosti

a výzvy. Stala se spoluzakladatelkou Křesťanskodemokratické strany, byla aktivní při znovuzrození ekumenické organizace pro křesťanskou výchovu mládeže YMCA, poslankyní Sněmovny národů ve Federálním shromáždění. Její děti dostudovaly, založily rodiny, zapojily se do veřejného života, kam se snažily vnášet ony zásady, jež jim vstúpili rodiče. Paní Marie pokračovala ve svém úsilí nasměrovat mladé lidi na duchovně náročnou a bohatou životní cestu. Co dříve dělala navzdory nepřízní normalizačního režimu v soukromí, v tom pokračovala, dokud jí síly

stačily, v širším kontextu ve veřejných funkcích.

Při posledním rozloučení s Marií Kaplanovou 30. dubna 2014 v Týnském chrámu se přítomní nepoddávali jen smutku. Vždyť pro Marii bezezbytku platila slova Rogera Schutze, šířená kdysi v samizdatových textech: *A štěstí svobodných lidí se stane motorem našeho boje za lidi a s nimi. Bude v něm odvaha a energie vzít na sebe i rizika. Z něho se na nás rozlije jásavá radost.* (SCHUTZ, Roger: *Lutte et Contemplation /Boj a kontemplace/*, 1973).

Markéta Doležalová

Koláže do vězení

Za Karlem Trinkewitzem

Dne 14. března 2014 zemřel v Německu výtvarník, novinář a básník Karel Trinkewitz. V roce 1977 podepsal Chartu 77 a o dva roky později byl Státní bezpečností v rámci akce „Asanace“ donucen vystěhovat se do Německa. V jednom z vyšetřovacích spisů se dochovalo pět jeho koláží, které zaslal v roce 1979 Václavu Havlovi do vazby.

Karel Trinkewitz se narodil 23. srpna 1931 v Mečeříži u Mladé Boleslavi. Nejdříve absolvoval Průmyslovou školu keramikou v Teplicích a poté studoval na tepleckém gymnáziu, kde v roce 1952 maturoval. Měl zde řadu zajímavých spolužáků. Patřili mezi ně výtvarník Jan Koblasa, spisovatel Eduard Světlík

či historik Dušan Třeštík. Společně se zajímali o výtvarné umění a literaturu. Publikovali nejen v oficiálním školním časopise, ale také ve sbornících, které tajně rozmnožovali na cyklostylu.¹

Od podzimu 1952 studoval Trinkewitz na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, odkud byl po dvou letech vyloučen z politických důvodů. Po krátké vojenské službě (brzy byl pro nemoc propuštěn do civilu) pracoval do roku 1961 v Poštovní novinové službě v Praze, nejdříve jako účetní a poté jako výtvarník. Až do počátku sedmdesátých let pak působil jako grafik v nakladatelství Orbis, po většinu času v redakci časopisu *Im Herzen Europas*.²

Vedle zaměstnání se věnoval výtvarné a literární tvorbě, psal eseje o umění i písňové texty. V šedesátých

letech spolupracoval jako karikaturista, kreslíř a kolážista (většinou pod značkou WITZ) s řadou časopisů. Zabýval se také experimentální poezií a zajímal se o kaligrafii. Patřil do přátelského kruhu okolo básníka a překladatele Josefa Hiršala. Sám se hlásil k surrealismu a jeho výtvarné dílo mělo blízko k informelu a pop-artu.³ V březnu 1965 měl v Galerii na Karlově náměstí v Praze první samostatnou výstavu.⁴

V období Pražského jara se Karel Trinkewitz angažoval v reformním hnutí, vedle výtvarných prací psal satirické texty. Přispíval do časopisů *Reportér* a *Zítřek*, které se tehdy staly symbolem novinářské odvahy. Na počátku „normalizace“ musel odejít ze zaměstnání a s velkými problémy se

1 Srov. vzpomínku jednoho z gymnaziálních spolužáků SVĚTLÍK, Eduard: *Moji přátelé a já (1) – Karel Trinkewitz*. Viz <http://czechfolks.com/plus/2009/06/03/eduard-svetlik-moji-pratele-a-ja-1-%E2%80%93-karel-trinkewitz/> (citováno k 16. 5. 2014).

2 Časopis *Im Herzen Europas* vydávalo v letech 1958–1970 nakladatelství Orbis v němčině pro zahraniční čtenáře. V šedesátých letech byla jeho šéfredaktorkou spisovatelka Lenka Reinerová, která v něm vedle jiného otiskla například první německý překlad divadelní hry Václava Havla *Zahradní slavnost*.

3 Srov. TRINKEWITZ, Karel: *Život je koláž – das Leben ist eine Collage*. Gallery, Praha 1999.

4 ŠPIČÁKOVÁ, Barbara: *Pražská galerie 1965–1971*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc 2010, s. 41. Viz <http://theses.cz/id/actrbh/133106-997818814.pdf> (citováno k 15. 5. 2014).

■ Praha, 3. březen 1977 – Agenturní záznam pracovníka 3. oddělení 2a odboru Správy StB Praha por. Vaníčka o činnosti Karla Trinkewitze, který vznikl na základě informací získaných na schůzce s tajným spolupracovníkem „Křížem“ 1. března 1977

TRINKEWITZ KAREL – výroba kolážovaných pohlednic s tématem nedodržování helsinských dohod ze strany ČSSR, souhlas s „CHARTOU 77“

[...]

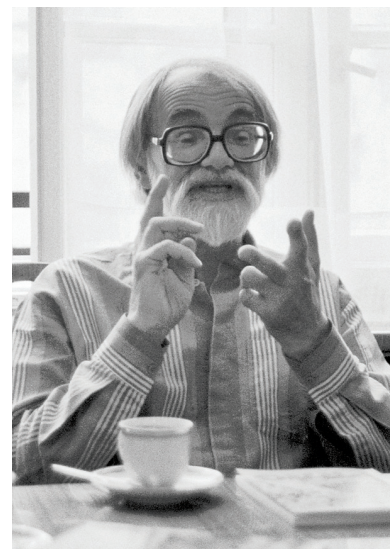
Pramen se v polovině února [19]77 sešel s Karlem TRINKEWITZEM v jeho ateliéru. TRINKEWITZ ukázal pramenovi kolekci kolážovaných pohlednic vlastní výroby, které prý chtěl poslat WERICHOWI. Námětem těchto kolážovaných pohlednic je zesměšňování politiky KSČ a SSSR. Řada pohlednic je věnována Helsinkám, v podstatě jsou to výpady, zabývající se nedodržováním helsinským závěrů ze strany ČSSR. Další část je orientována na červnovou bělehradskou konferenci – tady TRINKEWITZ použil především obrázků z Haškova Švejka a jeho výroku „Na Bělehrad!“.

TRINKEWITZ k tomu dodal, že poté, co se dozvěděl, že WERICH podepsal „Provolání uměleckých svazů“, změnil své rozhodnutí a pohlednici WERICHOWI nepošle. Označil ho za zrádce, protože spousta lidí, kteří by jinak „Provolání uměl. svazů“ nepodepsala, se podepsala s tím, že „když to podepsal WERICH, proč bychom to nepodepsali my“.

TRINKEWITZ dále sdělil, že hodlá vyhledat PhDr. PATOČKU a podepsat „CHARTU 77“.

[...]

ABS, f. MV-KR, svazek a. č. 689031 MV, 2 strany A4 strojopisu, mikrofiš

Karel Trinkewitz v roce 1971

Foto: ČTK/Pavel Štoll

živil jako výtvarník na volné noze.⁵ V dokumentaci Státní bezpečnosti je bez bližších podrobností zmíněno, že byl vyloučen z komunistické strany, jejímž členem byl od roku 1958.⁶

Na počátku druhé poloviny 60. let se ho Státní bezpečnost snažila bez úspěchu získat ke spolupráci.⁷ Znovu o něj projevila zájem o několik let později. Trinkewitz se totiž netajil nechutí ke staronovým pořádkům.⁸ Od roku 1974 mu kontrolovala poštu a úkolovala několik svých tajných spolupracovní-

ků, aby zjišťovali jeho politické názory a shromažďovali informace o jeho případné účasti na opozičních akcích.⁹

V březnu 1977 podepsal Karel Trinkewitz u prof. Jana Patočky (krátce před jeho smrtí) Chartu 77. S řadou signatářů se znal z minulosti, s jinými se i díky tehdejší atmosféře vnějšího ohrožení rychle spřátelil. Mezi jeho přátele patřili Pavel Kohout, Karel Bartošek, Rudolf Slánský, Sylva Daníčková, Karel Kosík, Pavel Landovský, Vlasta Chramostová, Jaroslav Hutka

či manželé Tominovi. Spolupracoval na přípravě různých samizdatových publikací, například časopisu pro mezinárodní politiku *Čtverec*, který vydával Jiří Dienstbier.

Státní bezpečnost zahrnula Karla Trinkewitze tak jako řadu dalších signatářů Charty 77 do akce „Asanace“, jejímž cílem bylo donutit vytipované osoby k tomu, aby se vzdaly československého státního občanství a vystěhovaly se ze země.¹⁰ Trinkewitz se ocitl pod zvýšeným tlakem

5 ABS, f. Agenturní svazky – Centrála (MV-TS), svazek a. č. 634785 MV, Záznam pracovníka 1. oddělení 6. odboru HS StB II. správy MV mjr. Poláka o Karlu Trinkewitzovi, 1966.

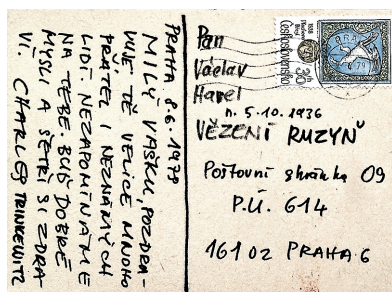
6 NA, f. KSČ – ÚV 1948–1989, Členská evidence KSČ. Podle kartotéčního lístku byl Karel Trinkewitz členem KSČ od 15. října 1958 (kandidátem od 31. října 1956). Na tomto lístku není vyznačeno ukončení členství či vyloučení z KSČ. V dostupných životopisech není Trinkewitzovo členství v KSČ uváděno. Srov. například biografické heslo na stránkách Československého dokumentačního střediska – <http://www.csds.cz/cs/g6/1450-DS.html> (citováno k 15. 5. 2014).

7 V návrhu na uložení spisu do archivu z března 1969 je uvedeno: *S jmenovaným byly uskutečněny celkem dva kontakty, na kterých byl vytežován k některým V[irovým]C[izincům], ke kterým však vcelku nepodal významnější poznatky. Vzhledem k tomu, že jmenovaný se jevil jako slibista, bylo od dalších kontaktů s ním upuštěno.* ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 634785 MV, Záznam mjr. Poláka, 3. 3. 1969.

8 Dne 1. 6. 1974 byl 1. oddělením 4. odboru Správy StB Praha zaregistrován svazek prověřované osoby „Trn“, reg. č. 23295. Dne 24. 5. 1977 byl 4. oddělením 2a odboru Správy StB Praha zaveden spis nepřátelské osoby, do nějž byl 15. 11. 1978 sloučen předchozí svazek prověřované osoby. Dne 7. 9. 1980 byl tento svazek uložen do archivu. ABS, f. Svazky kontrarozvědného rozpracování – Centrála (MV-KR), svazek a. č. 689031 MV.

9 Ve svazku se dochovala řada zpráv, které vznikly na základě informací agenta s krycím jménem „Kříž“, jehož sledovaný považoval za blízkého přítele. TS „Kříž“, svazek reg. č. 22614.

10 K této akci StB blíže KOUTEK, Ondřej: *Akce Asanace. Securitas Imperii*, 2006, č. 13, s. 174–176; GREGOR, Pavel: *Vyšetřování Akce Asanace*. Tamtéž, s. 176–195.

Václav Havel byl společně s dalšími členy VONS zadržen 29. května 1979. Nejstarší dochovaná pohlednice Karla Trinkewitze (podepsal se jako Charles) nese datum 8. června 1979

Na další pohlednici nalepil fotografii Havlových přátel, herců Pavla Landovského a Josefa Somra. Divadelní inscenace *Višňový sad* byla na programu Činoherního klubu v letech 1969–1975.

Znak polského odporu proti okupantům upravený jako symbol Charty 77

Při výrobě této pohlednice využil její autor shody jmen dvou osob. Pro koláž použil část obálky autobiografické knihy literárního kritika Jiřího Hájka *Už jdem po ulici*, která vyšla v roce 1976. Druhou část koláže vytvořil ze symbolu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, jejíž Závěrečný akt podepsali zástupci zúčastněných států v roce 1975. Na tyto helsinské dohody se následně odvolávali signatáři Charty 77, jejíž tři mluvčí byli Václav Havel, Jan Patočka a Jiří Hájek, který se oproti svému výše zmíněnému jmenovci stal odpůrcem „normalizačního“ režimu.

Na tuto pohlednici nakreslil Karel Trinkewitz oblíbenou zkratku PW (Polska Walcząca – Bojující Polsko) ve tvaru kotvy, používanou jako symbol odporu proti okupantům za druhé světové války. Původně se jednalo o značku Polského nakladatelství (Wydawnictwo Polskie) Rudolfa Wegnera z roku 1927. V koláži autor použil novinový titulek s odkazem na Chartu 77.

Foto: ABS (5x)

StB a nakonec v prosinci 1978 požádal o vystěhování do Spolkové republiky Německo. Rozhodování mu usnadnila skutečnost, že díky otci, který byl německý sociální demokrat, měl snazší cestu k západoněmeckému občanství. Teprve v září 1979 byla žádost kladně vyřízena. Dne 25. října 1979 odjel do Hamburku, kde se usadil.¹¹

V exilu se věnoval především knižní grafice. Navázal spolupráci s exilovým i německým tiskem. V roce 1984 vyšla kniha jeho básní.¹² Angažoval se také politicky, vstoupil do exilové Československé sociální demokracie. V letech 1983 a 1989 byl zvolen do jejího ústředního výkonného výboru. Podílel se také na vydávání sociálnědemokratického periodika *Právo lidu*. Po obnovení činnosti sociální demokracie v Československu spolupracoval se skupinou Rudolfa Battěka, s nímž byl zanedlouho ze strany vyloučen

(v roce 1993 bylo jejich vyloučení zrušeno a byli do strany opět přijati jako čestní členové).¹³

Po pádu komunistického režimu žil nejdříve střídavě v Čechách a v Německu. V roce 2004 se rozhodl usadit se nastálo v Rabí. Publikoval postupně několik knih¹⁴ a své výtvarné dílo prezentoval na několika výstavách. Jedna z posledních se v září 2012 uskutečnila v pražské knihovně samizdatové a exilové literatury Libri prohibiti.

Kolážové pohlednice, které vytvořil a zaslal Karel Trinkewitz v červnu 1979 Václavu Havlovi do vazby, se zachovaly ve vyšetřovacím spise StB, v němž jsou uloženy dokumenty k procesu s členy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných v roce 1979.¹⁵ Několik podobných pohlednic stejnému adresátovi se dochovalo také v Knihovně Václava Havla.

Petr Blažek

11 ABS, f. MV-KR, svazek a. č. 689031 MV, Záznám náčelníka 1. oddělení 2. odboru X. správy SNB kpt. Václava Říhy, 26. 10. 1979.

12 TRINKEWITZ, Karel: *Haiku o Praze. Sto haiku a sto kreseb*. Rozmluvy, Londýn 1984.

13 K uvedenému sporu v sociální demokracii blíže ZAHRAVNÍČEK, Tomáš: *Rozdělení minulosti. Československá sociální demokracie 1989–1992*. In: kol. autorů: *Rozdělení minulosti. Vytváření politických identit v České republice po roce 1989*. ÚSD AV ČR, Praha 2012, s. 183–216. Viz http://www.usd.cas.cz/wp-content/uploads/2010/01/rozdeleni_minulosti.pdf (citováno k 15. 5. 2014).

14 TRINKEWITZ, Karel: *Život je koláž – das Leben ist eine Collage*; TÝŽ: *Lob des Haiku = Chvála haiku*. Akropolis, Praha 2004; TÝŽ: *Jitřenka, ale i řemdi*. Pro libris, Plzeň 2009; TÝŽ: *Jak jsem potkal básníky*. Galerie města Plzeň, Plzeň 2011.

15 K procesu s členy VONS blíže BLAŽEK, Petr – BURSÍK, Tomáš (eds.): *Pražský proces 1979. Vyšetřování, soud a věznění členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Dokumenty*. ÚSD AV ČR, Praha 2010.